

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Степанчук Андрій Сергійович

**«ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ МИТНОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ»**

Студент групи ФМСм-22
Степанчук А.С.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Шевчук А.М.

АНОТАЦІЯ

Степанчук А.М. Фінансові аспекти митного адміністрування в Україні. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітньо-професійна програма «Митна справа». – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

У випускній кваліфікаційній роботі автором досліджено теоретичні та правові аспекти функціонування митного адміністрування, інституційні особливості його реалізації. В другому розділі автор провів аналіз ефективності практики митного адміністрування в Україні. В третьому розділі автором визначено напрямки удосконалення митного адміністрування в Україні з врахуванням зарубіжного досвіду.

ANNOTATION

Stepanchuk A.M. Financial aspects of customs administration in Ukraine. – Manuscript.

Research for a master's degree in the specialty 072 "Finance, Banking, Insurance and Stock Market", educational and professional program "Customs". – West Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

In the final qualification work, the author investigates the theoretical and legal aspects of the functioning of customs administration, the institutional features of its implementation. In the second section, the author analyzes the effectiveness of customs administration practice in Ukraine. In the third section, the author identifies directions for improving customs administration in Ukraine, taking into account foreign experience.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичні особливості функціонування митного адміністрування	6
1.1. Митне адміністрування: змістовне наповнення поняття.....	6
1.2. Інституційне забезпечення митного адміністрування в Україні.....	10
Розділ 2. Митне адміністрування в Україні: фінансовий контекст	18
2.1. Фіскальна результативність митного адміністрування в Україні.....	18
2.2. Фінансова оцінка митного адміністрування на рівні територіальних митних підрозділів	25
Розділ 3. Вектори удосконалення митного адміністрування в парадигмі імплементації зарубіжної практики	32
Висновки	38
Список використаних джерел	40
Додатки	45

ВСТУП

Актуальність проведеного дослідження викликана основними функціональними завданням, які поставлені перед українською державою, що охоплюють захист кордонів, забезпечення гідного життя її громадян, які проживають на території України.

Вирішення такої ключової мети пов'язане із багатьма факторами і забезпечується наявністю таких джерел фінансування, які дозволяють фінансувати та покривати захищені видаткові зобов'язання України, спрямовані на задоволення суспільних потреб. Акумуляування бюджетних ресурсів відбувається в ході реалізації економічної, податкової, митної та бюджетної політик українського уряду, що такж включає пріоритетизацію процесів формуванні використання обмежених бюджетних ресурсів.

Одним із важливих інструментів наповнення доходів державної казни є митне адміністрування, що охоплює комплекс дій митних інституцій щодо забезпечення фіскальної результативності, здійснення митного контролю за переміщенням товарів, предметів, транспортних засобів. Саме до основних складових доходів Державного бюджету України відносять митні платежі, які чітко регламентовані податковим та митним законодавством. Такі аргументи спричинили до вибору цієї теми дослідження і написання кваліфікаційної роботи.

Ступінь дослідження проблеми. Теоретичні дослідження проблематики митного адміністрування здійснена як зарубіжними, так і українськими науковцями. Серед представників української фінансової науки варто відмітити праці Запорожця О., Петруні Ю., Губи М., Баранова С., Батанова Л., Годованця О., Прокіпчук Л., Ченцова В., Бережнюка І., Макаренка А., Гребельника О., Пашко П., Приймаченка Д., Войцещук А., Герчаківського С., Крисоватого А. та ін.

Метою випускної кваліфікаційної роботи виступає дослідження теоретичних аспектів митного адміністрування, його інституційного забезпечення та удоскоанлення з урахуванням європейської митної реформи. В рамках проведеного дослідження та процесу досягнення мети було окреслено та вирішено наступні **завдання**:

- Вивчити теоретичні та організаційні особливості митного адміністрування;
- Дослідити становлення інституційного забезпечення митного адміністрування в Україні;
- Проаналізувати фінансову результативність митного адміністрування в частині виконання планових показників по митних платежах;
- Досліджено фінансові аспекти митного адміністрування на прикладі діяльності Волинської митниці Держмитслужби;
- Запропонувати напрямки удосконалення митного адміністрування в контексті митної реформи в Європейському Союзі.

Об'єктом дослідження є теоретичні та організаційні аспекти митного адміністрування в Україні.

Предметом дослідження виступає практика митного адміністрування на прикладі Волинської митниці.

Інформаційною основою роботи стали статистичні та аналітичні дані Верховної Ради України, Волинської митниці Держмитслужби, Кабінету міністрів України, Міністерства фінансів України, офіційні звіти та аналітичні публікації щодо митного адміністрування.

Методи дослідження. Під час виконання кваліфікаційної роботи використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод порівняння та історико-логічного аналізу; метод аналогії; метод експертних оцінок; методи економіко-статистичного аналізу, методи групування та деталізації; графічний метод.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у системному аналізі теоретичних та організаційних підходів реалізації митного адміністрування в Україні. **Апробація результатів дослідження.** Результати роботи апробовані на науково-практичних конференціях молодих вчених, студентів та аспірантів.

Структура роботи. Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 47 найменувань, містить 17 рисунків, 6 таблиць, 3 додатки. Кваліфікаційна робота написана на 48 сторінках.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

1.1. Митне адміністрування: змістовне наповнення поняття

На сьогодні у вітчизняній фінансовій науці відсутні універсальні підходи до трактування дефініції «митне адміністрування». Часто його ототожнюють із «митною справою», «митним контролем», «адміністрування митних платежів» тощо. Аналогічно немає трактування «митне адміністрування» в редакції як чинного, так і тих, що вратили чинність митних кодексів України.

Разом з тим, можна зустріти в публікаціях доволі неоднозначні підходи щодо трактування подібних термінів. Наприклад, це стосується дефініції «адміністрування митних платежів». Проценко Т. дефініцію адміністрування митних платежів розглядає як «сукупність методів, прийомів і засобів організаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці і політиці» [2].

Зокрема цей автор робить акцент на податковій компоненті цього поняття, здійснює проекцію на податковий механізм, податкові дії та водночас зазначає, що однією з найбільш вагомих та особливих передумов митного адміністрування є вибудована взаємодія між різними етапами, ланками та органами державного контролю у цій сфері. Такий ракурс вважаємо дещо неправильним, адже дефініція митне адміністрування своїй основі має охоплювати діяльність митних інституцій, забезпечувати адміністрування тільки митних платежів – ПДВ при імпорті, акцизу при імпорті, мита і т.д.

Водночас митне адміністрування має також охоплювати комплекс заходів та дій, які реалізують митні органи держави, а не їх окремі компоненти. Так, наприклад, у своїй праці Баранов С. вказує на те, що «базовою складовою адміністрування митних платежів є саме поняття митної вартості, а також її правильне калькулювання та законодавче трактування. Саме вона, як відомо, є

базою нарахування абсолютної більшості митних платежів» [2]. Якщо говорити про сегмент нарахування митних платежів, то й тут ми не можемо повністю погодитись, оскільки іншими базовими параметрами вважаються код товару, країна походження товару, наявність митних пільг і преференцій, які також визначають особливості нарахування суми митних платежів.

Л. О. Батанова адміністрування загалом трактує як «організаційно-управлінську діяльність органів державного управління у певній сфері влади, що здійснюється уповноваженими на це органами, установами, організаціями, тобто так званими адміністраторами» [5, с. 116–117]. Треба зробити висновок про те, що адміністрування найчастіше розглядається як діяльність, яка пронизує різні активності митних та податкових органів, і не лише у фіскальному напрямі.

Здійснюючи аналіз наукових підходів до визначення сутності поняття «адміністрування митних платежів», варто вказати на те, що у вітчизняному законодавстві визначення цього поняття не наводиться, проте саме поняття – вживається. Зокрема, вперше застосування поняття «адміністрування податків, зборів» відбулося у Податковому кодексі України № 2755-VI від 02.12.2010 р., і під ним розумілась «сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом» (п. 14.1.1-1 ст. 14).

Наголосимо також, що «адміністрування (від англ. «administration») означає управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль); у широкому розумінні, це – організаційно-розпорядча діяльність керівників і органів управління, що здійснюється шляхом наказів і розпоряджень» [10].

«На латині адміністрування означає керувати за допомогою наказів, бюрократично, не враховуючи думки про сутність справи. У сучасних словниках адміністрування трактується як: управління, керування, завідування; організаційно-розпорядча діяльність менеджерів й органів управління (аналог

керівництва у дещо вузчому змісті). Зокрема, у сучасному економічному словнику цей термін асоціюється виключно з управлінням з використанням наказних форм та методів» [11].

Вважаємо, що в «широкому розумінні митне адміністрування – це специфічна методологія управління, система адміністративних методів і технологій впливу на сферу ЗЕД, організовані і керовані з метою якісної реалізації функцій митного регулювання і контролю, забезпечення соціально-економічної ефективності цього сектора економіки. Управлінська сутність митного адміністрування полягає в тому, що воно являє собою системний організаційно-технологічний вплив митних органів на сферу ЗЕД з метою її ефективного регулювання і контролю» [7].

Рис. 1.1. Діапазон розуміння терміну митне адміністрування

Джерело: складено автором

Потрібно також наголосити, що митне адміністрування як діяльність в Україні має чітке спрямування, яка представлене діяльністю митних інституцій в частині наповнення доходної бази бюджетів митними платежами, а також забезпечення митного оформлення та митного контролю як необхідних елементів митного адміністрування в процесі протидії митним зловживанням.

Як цілісна система митне адміністрування має чітко вибудовану систему суб'єктів реалізації такої діяльності.

Рис. 1.2. Суб'єкти митне адміністрування в Україні

Джерело: складено автором

В запропонованій ієрархії суб'єктів митного адміністрування, важливе місце посідають судові органи влади як ті, що приймають участь в розляді справ про адміністративні правопорушення митних правил та які виносять рішення по кримінальних справах по контрабанді чи незаконному переміщенні через митний кордон держави.

Виходячи з вищесказаного, митне адміністрування можна розглядати як законодавчо регламентовану цілісну систему управління та координації взаємовідносинами в митній справі між державою (що представлені системою митних інституцій) та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, судовими органами, інститутами громадянського суспільства, спрямованою на сприяння та розвиток міжнародної торгівлі та виконання митними органами сукупності передбачених митним законодавством функціональних завдань.

1.2. Інституційне забезпечення митного адміністрування в Україні

Митне адміністрування є компонентом системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що визначається зовнішньоекономічною політикою держави та спрямоване на реалізацію впливу на поведінку суб'єктів ЗЕД через організацію та реалізацію комплексу правових, адміністративних, економічних, організаційно-управлінських, інформаційно-аналітичних та інших специфічних заходів.

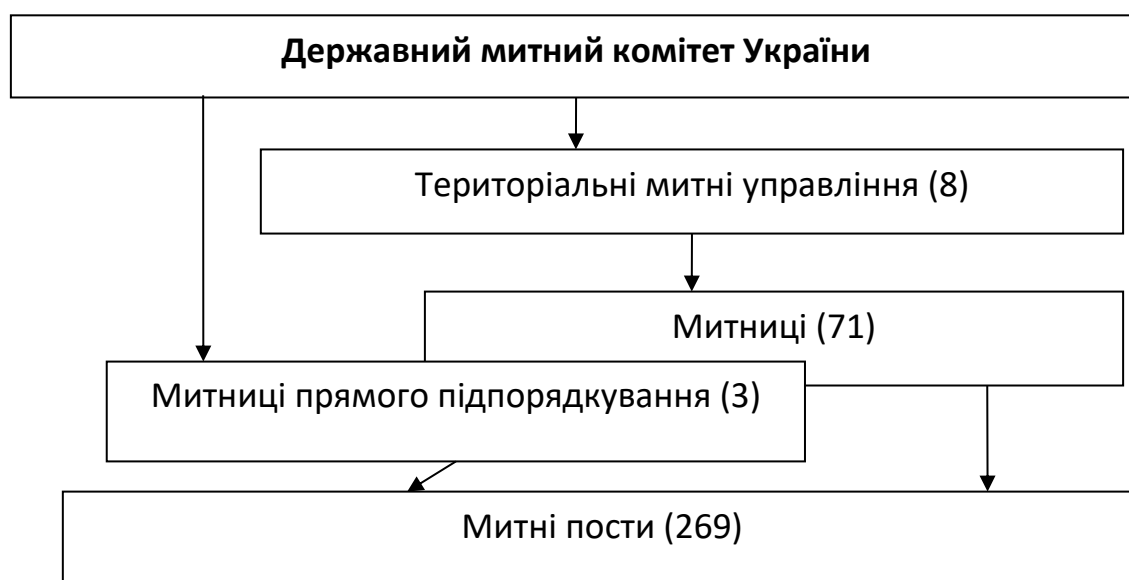
Основними об'єктами митного адміністрування та регулювання сфери ЗЕД є правові види її здійснення, а саме: експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили; діяльність у сфері послуг; виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами; спільна підприємницька діяльність, що включає створення спільних підприємств, проведення спільних господарських операцій, спільне володіння майном; підприємницька діяльність пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності; товарообмінні (бартерні) операції; орендні операції; операції з придбання, продажу, обміну валюти на валютних аукціонах, біржах, міжбанківському валютному ринку; інші види ЗЕД не заборонені чинним законодавством.

Варто наголосити, що інституційне забезпечення митного адміністрування має і міжнародну компоненту, що представлена міждержавними та міжрегіональними органами (Світова організація торгівлі, Всесвітня митна організація, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, МВФ).

Вітчизняна компонента митного адміністрування представлена органами законодавчої влади – Верховна Рада України, Президент України, органами виконавчої влади – Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Міністерство економіки України та ін.

Ключовою ланкою митного адміністрування в Україні є митні органи які відповідно до положень МКУ (ст. 5 МКУ) формують та реалізують державну митну політику та здійснюють митну справу, зокрема стосовно регулювання зовнішньої торгівлі та забезпечуть захист внутрішнього ринку, які реалізуються через механізми тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД (ст. 7 МКУ).

Митні органи як базові інституції в контексті інституційного забезпечення митного адміністрування пройшли доволі довгий шлях трансформацій системи. На початковому етапі необхідність удосконалення організаційної структури митної системи України після розвалу СРСР, посилення митного контролю, боротьби з контрабандою та митною злочинністю спричинили новий етап радикальної реорганізації митних органів України.

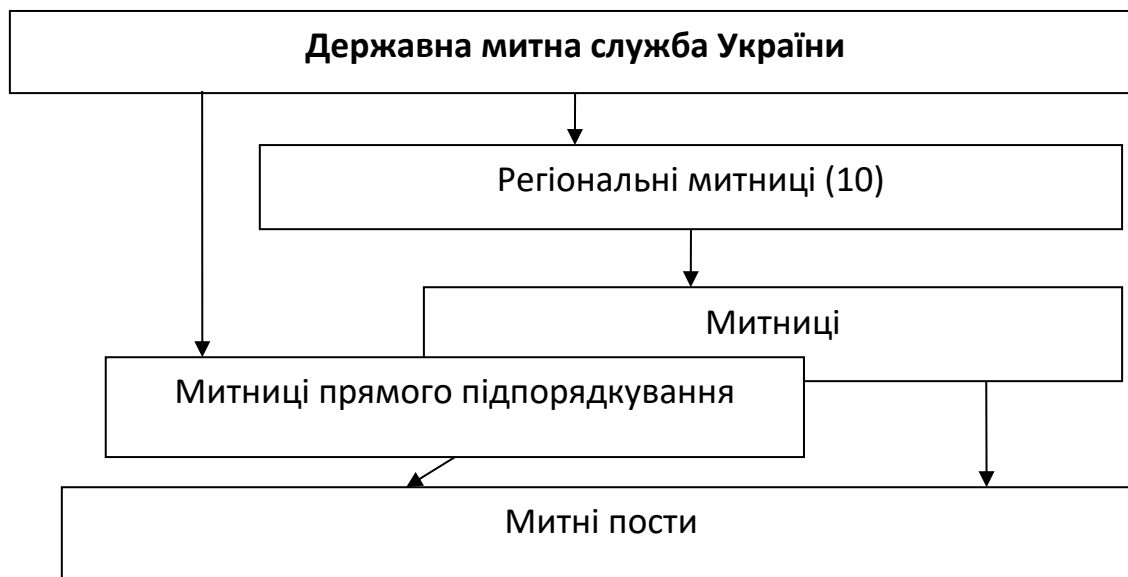

Рис. 1.3. Структура митних інституцій за часів Державного митного комітету України

Джерело: [6].

Відповідно до Указу Президента України Л. Кучми, на базі Держмиткомітету України, що було ліквідовано, утворено ДМСУ як центральний орган виконавчої влади. Крім цього, було створено ДПСУ як ключову інституцію в сфері податкового адміністрування. Повноваження цих новостворених органів були доволі широкими, а місце в системі органів виконавчої влади – доволі особливим, оскільки було пряме підпорядкування Президенту України.

Таке трансформація надала реальні умови для поглибленої структурної і системної перебудови та реформування податкової і митної системи України, вагомо зміцнило її управлінські важелі, підвищила рівень організаційної роботи.

Рис. 1.4. Модель митних інституцій за часів функціонування Державної митної служби України

Джерело: [6].

Важливо наголосити, що інституційне реформування митного адміністрування цього періоду дозволило ліквідувати дублюючі структурні підрозділи, а саме термитні управління, ліквідувати деякі неефективні митні департаменти та маловажливі митні пости.

Структура ДМСУ включала в себе 10 регіональних митниць, що уособлювали в собі проміжну керівну ланку системи митних інституцій, які охоплювали по декілька митниць сусідніх областей. На той час така система управління митним адмініструванням виявилась доволі ефективною і показувала достатньо непогані результати щодо адміністрування митних платежів і здійснення митного контролю.

Крім регіональних, станом на 2002 рік, структура митних органів включала в себе 41 митницю (з них - 14 внутрішніх, 35 прикордонних, 1 спеціалізована

енергетична (митне оформлення енергоносіїв) та 1 оперативна митниця), а також 134 митних пости.

Наступним важливим етапом реформування інститутів митного адміністрування став 2012 рік, коли за результатами структурно-адміністративної урядової реформи відбулось об'єднання ДМСУ і ДПСУ в нову інституцію – Міністерство доходів і зборів України (додаток А).

18.03.2013 р. Указом Президента України було затверджено положення про фіскальне міністерство. Пункт перший Положення зазначав: «Міністерство доходів і зборів України (Міндоходів України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ. Міндоходів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань: забезпечення формування єдиної державної податкової, державної митної політики в частині адміністрування податків і зборів, митних платежів та реалізації єдиної державної податкової, державної митної політики» [25].

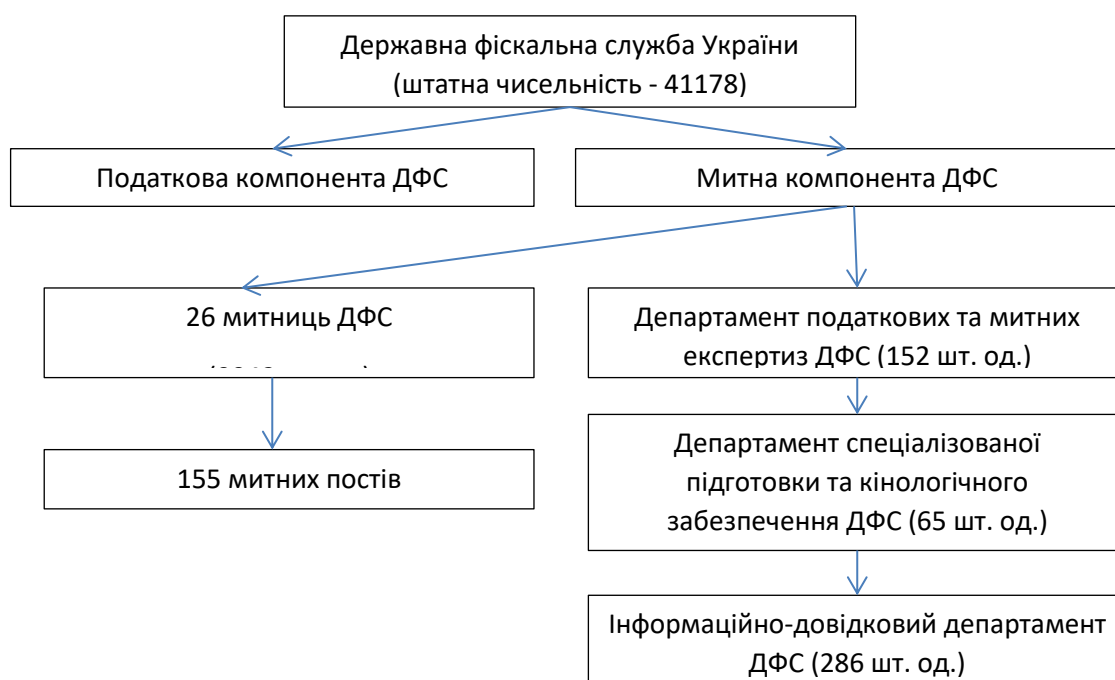

Рис. 1.5. Структура органів доходів і зборів в Україні в митній сфері

Джерело: [6].

«Політичні перетворення в Україні 2014 р. знову торкнулись структури національної системи митної служби. Уряд держави прийняв рішення про ліквідацію Міндоходів України, якою передбачалось відновлення ДМСУ та ДПС. Однак, згідно з наступного рішення КМУ, процес відновлення двох окремих служб був припинений та було створено Державну фіскальну службу України. Станом на початок 2018 р. в системі ДФСУ працювало 41806 фахівців. З фактичної

чисельності працівників територіальних органів ДФСУ (40153 осіб), кількість фахівців податкового напрямку складала 29915 осіб або 75 %; кількість фахівців митного напрямку 10238 осіб або 25 %. Функціонувало 26 митниць і 167 митних постів, як територіальних підрозділів ДФСУ. За період знаходження митної служби в підпорядковані ДФСУ надходження до державного бюджету мали наступну динаміку: 2014 – 135,4 млрд. грн., 2015 – 202,3 млрд. грн., 2016 – 235,3 млрд. грн., 2017 – 303,8 млрд. грн., 2018 – 338,8 млрд. грн., 2019 – 319 млрд. грн.» [23].

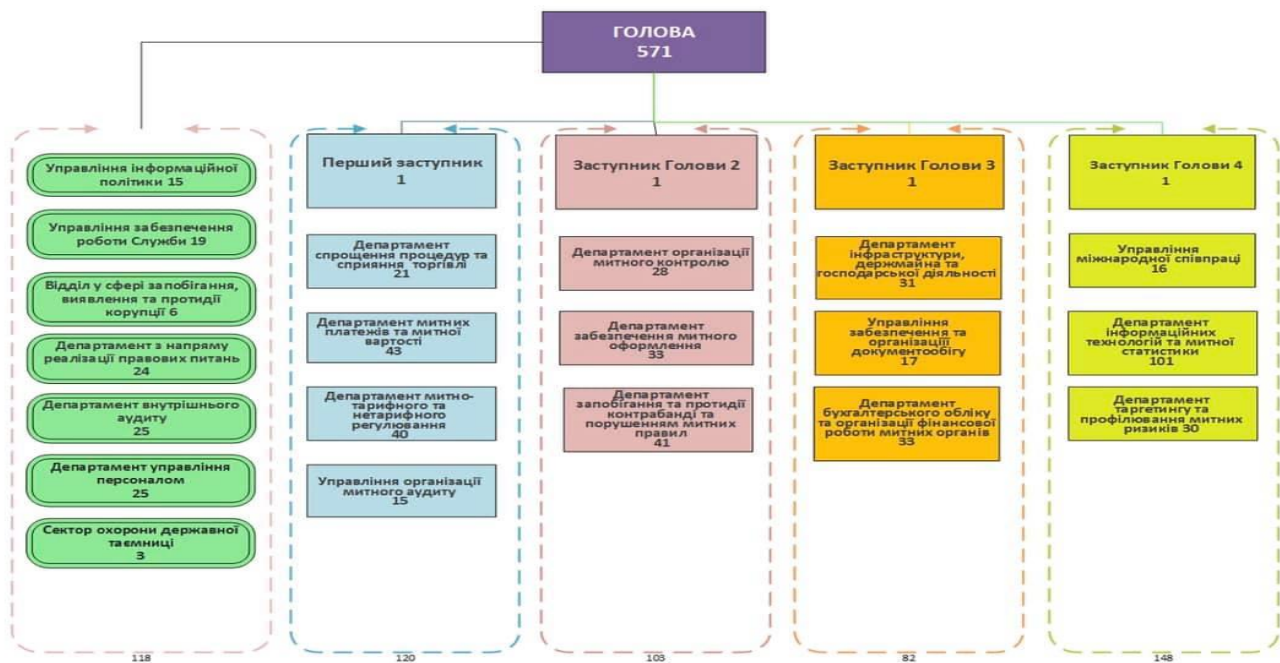
Рис. 1.6. Митні органи в структурі ДФС України

Джерело: [6].

Наприкінці 2018 року Урядом України розпочата нова інституційна реформа, яка була спрямована на підвищення ефективності фіскальних органів держави. Експеримент з об'єднанням податкової і митної служб виявився неефективним і уряд пішов на роз'єднання двох інституцій. «Згідно з його рішенням ДФСУ ліквідувалась, а на її базі відновлювались самостійні служби – ДМСУ та ДПС. КМУ затвердив «Положення про Державну митну службу України» [23]. Крім того, чергове реформування Держмитслужби почало відбуватись відповідно до затвердженого Плану заходів щодо реалізації концептуальних напрямів

реформування системи органів, що реалізують державну податкову політику [10], який передбачав:

- запровадження однакових та зрозумілих правил гри для всіх, яке передбачало спрощення митних процедур;
- швидкий та зручний митний сервіс, який мав зробити з митної служби не інституцію примусу, а сервісну службу;
- нову кадрову політику та добір на посади молодих спеціалістів;
- сучасну митну інфраструктуру.

Рис. 1.7. Центральний апарат новоствореної ДМС України

Джерело: [6].

«Нові структурні зміни викликали і перегляд інституційної системи національної митної службам. КМУ здійснив організаційні зміни в ДМСУ: було затверджено нову структуру центрального апарату, сформовано систему територіальних підрозділів Держмитслужби. Відповідно до Плану, Урядом України в порядку законодавчої ініціативи до ВРУ було внесено законопроекти щодо внесення змін до МКУ, про режим спільного транзиту, про функціонування авторизованих економічних операторів та інші, метою яких була імплементація

норм міжнародних актів в національне митне законодавство. Відповідно до внесених змін до МКУ, Держмитслужба та її територіальні підрозділи змінити свій юридичний статус» [23].

Таблиця 1.1

Організаційна побудова митних інституцій в Україні в 2019-2020 рр.

Орган, що створюється	Дата створення	Орган, який реорганізовується
Азовська митниця Держмитслужби	6 листопада 2019	Донецька митниця ДФС
Буковинська митниця Держмитслужби	6 листопада 2019	Чернівецька митниця ДФС
Волинська митниця Держмитслужби	15 листопада 2019	Волинська митниця ДФС
Галицька митниця Держмитслужби	14 листопада 2019	Івано-Франківська митниця ДФС Львівська митниця ДФС Тернопільська митниця ДФС
Дніпровська митниця Держмитслужби	15 листопада 2019	Дніпропетровська митниця ДФС Запорізька митниця ДФС Кіровоградська митниця ДФС Полтавська митниця ДФС
Закарпатська митниця Держмитслужби	7 листопада 2019	Закарпатська митниця ДФС
Київська митниця Держмитслужби	7 листопада 2019	Житомирська митниця ДФС Київська митниця ДФС Київська міська митниця ДФС Черкаська митниця ДФС
Одеська митниця Держмитслужби	6 листопада 2019	Одеська митниця ДФС
Північна митниця Держмитслужби		Чернігівська митниця ДФС
Подільська митниця Держмитслужби	15 листопада 2019	Вінницька митниця ДФС Хмельницька митниця ДФС
Поліська митниця Держмитслужби	14 листопада 2019	Рівненська митниця ДФС
Слобожанська митниця Держмитслужби	6 листопада 2019	Сумська митниця ДФС Харківська митниця ДФС
Східна митниця Держмитслужби	7 листопада 2019	Луганська митниця ДФС
Чорноморська митниця Держмитслужби	7 листопада 2019	Миколаївська митниця ДФС Митниця ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі
Енергетична митниця Держмитслужби	7 листопада 2019	Енергетична митниця ДФС
Координаційно-моніторингова митниця Держмитслужби	6 листопада 2019	
Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень Держмитслужби	14 листопада 2019	Департамент податкових та митних експертиз ДФС
Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби		Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС

Джерело: [6].

Згідно з рішенням Уряду України було реорганізовано територіальні органи ДМСУ шляхом їх приєднання до ДМСУ [12]. «Фактично це означало об'єднання усіх митних органів в єдину юридичну особу, у зв'язку з чим територіальні органи здійснюють діяльність не як самостійні юридичні особи публічного права, а як відокремлені підрозділи ДМСУ. В результаті здійснених реформ, станом на 01.01.2024 р. ДМСУ складається з центрального апарату: керівництво (Голова служби, перший заступник (вакансія), три заступники (одна вакансія), 17 департаментів, 4 окремих відділів та 16 територіальних підрозділів (митниць)» [13]. «Гранична чисельність працівників ДМСУ становить: 771 посад в центральному апараті та 10507 посад в територіальних підрозділах. В складних умовах україно-російського збройного конфлікту митниці Держмитслужби продовжують виконувати покладені на них державою завдання в сфері регулювання експортно-імпоротної діяльності. Так за 2022 рік загальна вартість товарообігу в процесі митного оформлення склала – 103676 млн. дол. США, з них експорт – 44173 млн. долл., імпорт – 59503 млн. долл. 2023 рік загальні показники склали загальну вартість імпорту – 63 518 443 млн. долл. США, експорту – 36 185 822 млн. долл. США» [23].

Таким чином, інституційне забезпечення митного адміністрування в Україні пройшло довгий етап реформування та трансформацій, що в результаті дало можливість сформувати ефективний інститут, що дозволяє акумулювати бюджетні ресурси в Державний бюджет України та здійснювати постійний контроль за переміщенням товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон країни, навіть в такий непростий військовий час нашої історії.

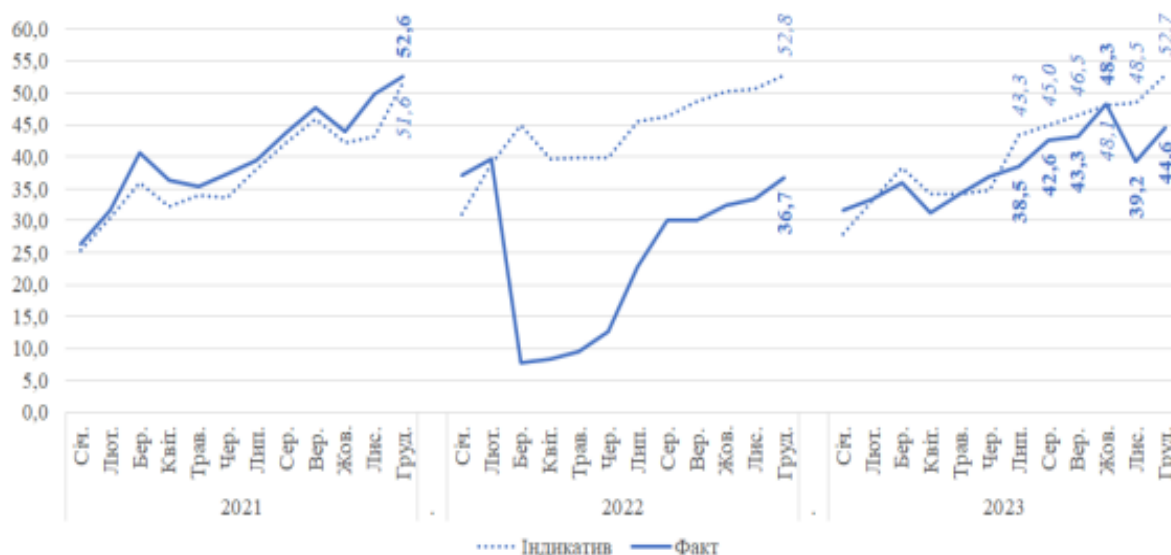
РОЗДІЛ 2.

МИТНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ: ФІНАНСОВИЙ КОНТЕКСТ

2.1. Фіскальна результативність митного адміністрування в Україні

Митне адміністрування як комплексна цілеспрямована діяльність митних органів зорієнтована на забезпечення фіскальних завдань, а саме щодо наповнення доходної бази бюджетів усіх рівнів. Саме в цьому полягає змістовне наповнення фінансових аспектів митного адміністрування. Проаналізуємо особливості наповнення бюджетів в Україні за допомогою митних платежів в останній рік, по якому представлена повна статистична звітність.

Отже, митні платежі, які були сплачені платниками податків – суб'єктами ЗЕД в 2023 році склали загалом 459,8 млрд грн. Планування адміністрування митних платежів були представлені індикативом Міністерства фінансів України - 487,0 млрд грн. Однак за результатами року спостерігається недовиконання надходжень митних платежів склало на рівні 27,3 млрд грн, тобто загалом план було не виконано приблизно на 5,6 %.

Рис. 2.1. Порівняння планових та фактичних показників щодо адміністрування митних платежів в Україні

Джерело: [30]

«Раніше недовиконання індикативу в окремі місяці поточного року було зумовлене, в основному, курсовим фактором через невідповідність «бюджетного»

(42,2 грн/дол. США) та фактичного валютного курсу. У листопаді-грудні 2023 р. основним об'єктивним фактором недовиконання індикативу стало блокування з 06.11.2023 р. перевізниками із Польщі та Словаччини руху вантажних автомобілів в окремих пунктах пропуску через державний кордон. Необхідно відзначити, що станом на 16.01.2024 р. Уряд Польщі домовився з перевізниками про призупинення блокування кордону України. Завершилась блокада польськими перевізниками трьох пунктів пропуску на кордоні України та Польщі – «Краківець - Корчова», «Рава-Руська - Хребенне» та «Ягодин - Дорогуськ». Станом на 17.01.2024 р. тривало блокування румунськими страйкарями руху вантажівок перед двома пунктами пропуску «Порубне - Сірет» та «Красноільськ - Вікову-де-Сус». Станом на 18.01.2024 р. фермери заблокували третій пункт пропуску «Халмеу-Дякове». Відносно факту попереднього 2022 р. (300,8 млрд грн) зростання митних платежів склало +159,0 млрд грн (або на 52,8 % більше)» [30].

Треба наголосити, що динамічне зростання фактичних індикаторів митних платежів в Україні можна обґрунтувати тим, що база для порівняння 2022 року, коли розпочалась війна з росією мала доволі невеликі показники. Крім цього в 2023 році можемо спостерігати суттєве звуження митних пільг та митних преференцій, які були ухвалені в 2022 році для активізації зовнішньоекономічної діяльності, стабілізації платіжного балансу тощо..

Якщо аналізувати помісячну сплату митних платежів, то найбільше просідання фактичних показників відносно планових спостерігається в грудні 2023 року – більше 8 млрд грн, або 15% щодо планових індикаторів. В цьому контексті потрібно говорити про неекономічні чинники, які вплинули на ці процеси, а саме політичний контекст, спричинений зумисним блокуванням кордону фермерами Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії і т.д.

Такі причини вплинули на розірвання логістичних ланцюгів, які сформувались в перші роки повновасштабної війни і спричинили значні збитки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, а отже невиконанням планових індикативів по митних платежах загалом.

Вважаємо, що ці політичні причини з блокуванням кордону спричинили переорієнтацію логістики та руху товарів, вантажів через інші вільні пункти пропуску. Крім цього мало місце зміна видів транспорту, які використовувались для експортно-імпортних операцій - з автомобільного на залізничний. Після деблокування морських шляхів в Чорному морі та р.Дунай запрацював морський («зерновий коридор») та активізувався річковий транспорт.

Якщо аналізувати структуру митних платежів та їх фіскальну значимість, то основним джерелом наповнення бюджету України вже багато років вважається податок на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів.

Рис. 2.2. Аналіз показників щодо адміністрування імпортного ПДВ в Україні

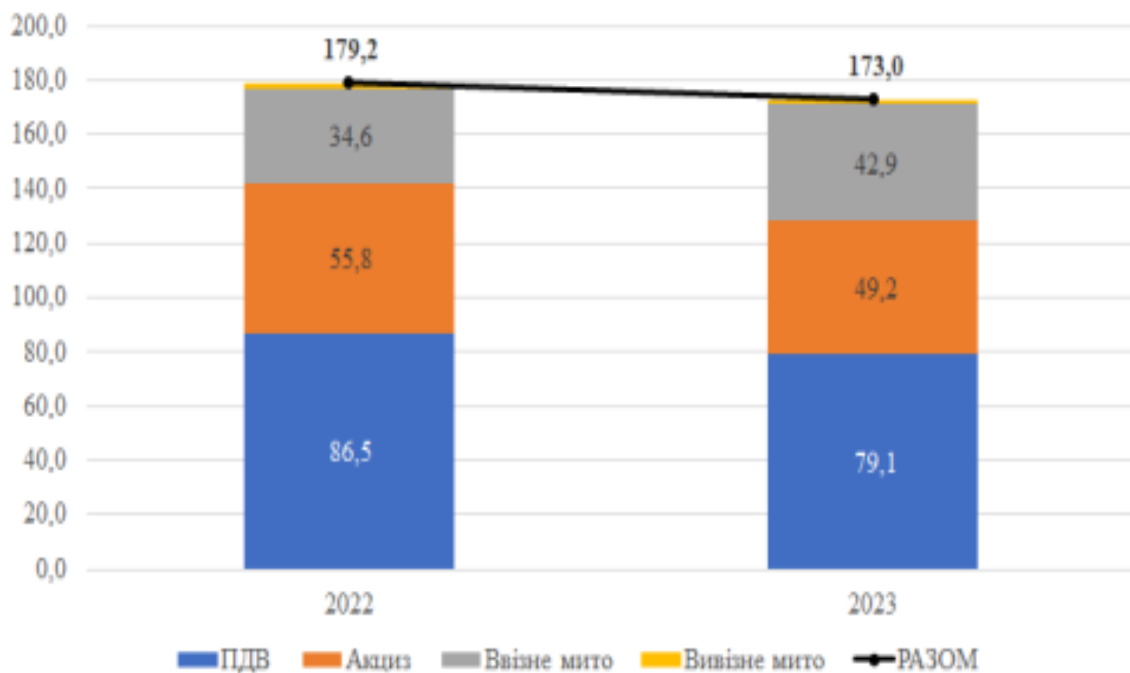
Джерело: [30]

Імпортний ПДВ як митний платіж повністю акумулюється в доходах загального фонду Державного бюджету України. Це дуже важливо, адже саме завдяки цьому платежу держава має можливість здійснювати видатки щодо забезпечення обороноздатності України, фінансувати витрати на Збройні Сили

України, здійснювати закупівлю зброї. Адже міжнародні гранші, які отримує Україна від західних донорів не можна використовувати на вище перелічені цілі.

На рис.2.2 ми можемо спостерігати суттєве зростання планових показників надходжень імпортного ПДВ в 2024 році, але це може відбутись виключно у випадку відсутності аналогічних з 2023 роком політичних чинників із блокування державного кордону України. В контексті цього потрібно говорити про заяву польських фермерів, які в жовтні 2024 року заявили про можливість блокування кордону для українського зерна до 31 грудня 2024 року.

Чинник митних преференцій, про який згадано вище, дійсно суттєво вплинув на динаміку митних платежів в 2022-2024 роках. Так зокрема, річний обсяг наданих митних пільг та преференцій в дуже незначній сумі зменшився з 179,2 млрд грн у 2022 році до 173,0 млрд грн у 2023 році.

Рис. 2.3. Динаміка надання митних пільг та преференцій в розрізі митних платежів останні роки в Україні

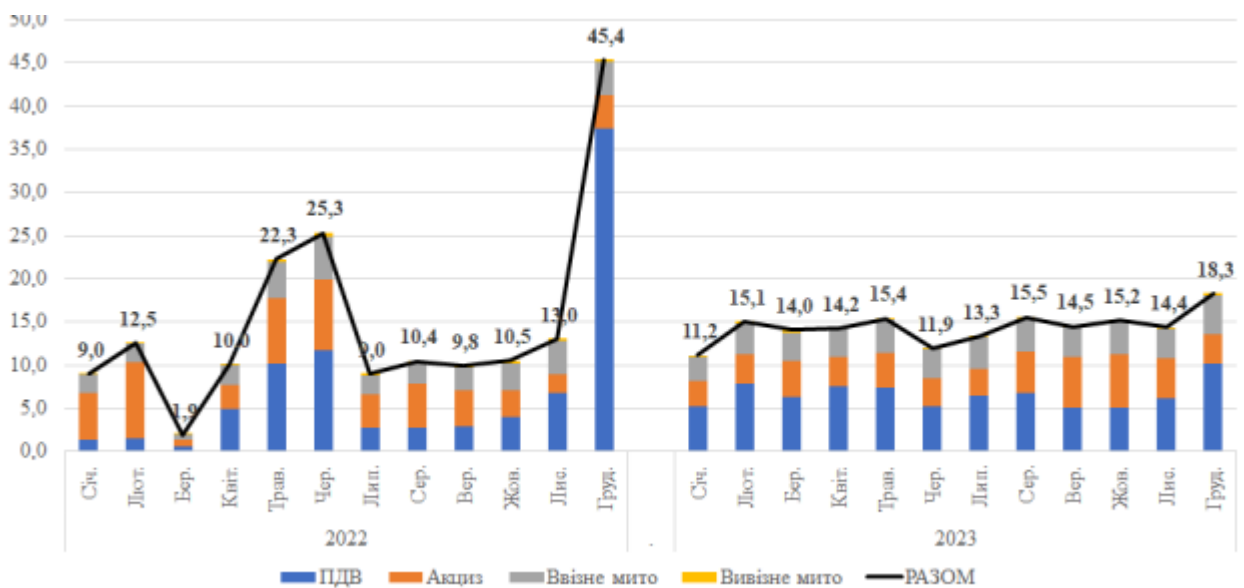
Джерело: [30]

Майже половина уміх митних пільг припадає саме на податок на додану вартість, який справляється при імпорті. При цьому зменшення обсягу пільг в

динаміці припало на ПДВ та акцизний податок, а обсяг пільг з адміністрованого ввізного мита, навпаки, зріс у рамках розширення вільної торгівлі з ЄС.

Звичайно війна з росією впливає і на галузеву спрямованість митних пільг, адже найбільш фіскально значимою в частині податку на додану вартість є пільга при імпорті товарів оборонного призначення «(код пільги 164 за Класифікатором звільнень від сплати митних платежів при ввезенні товарів на митну територію України, обсяг пільги – 39,8 млрд грн у 2023 р.).

Найбільшою в частині акцизного податку є пільга при імпорті підакцизних товарів (переважно тютюну), ввезених в якості сировини для виробництва інших підакцизних товарів, з яких у подальшому податковим органам буде сплачено акцизний податок з вироблених в Україні товарів, або вироблена продукція буде експортована (підпункт 213.3.6 статті 213 ПКУ) (код пільги – 130, обсяг пільги – 43,9 млрд грн у 2023 р.)» [30].

Рис. 2.4. Динаміка надання митних пільг в розрізі митних платежів та календарних місяців

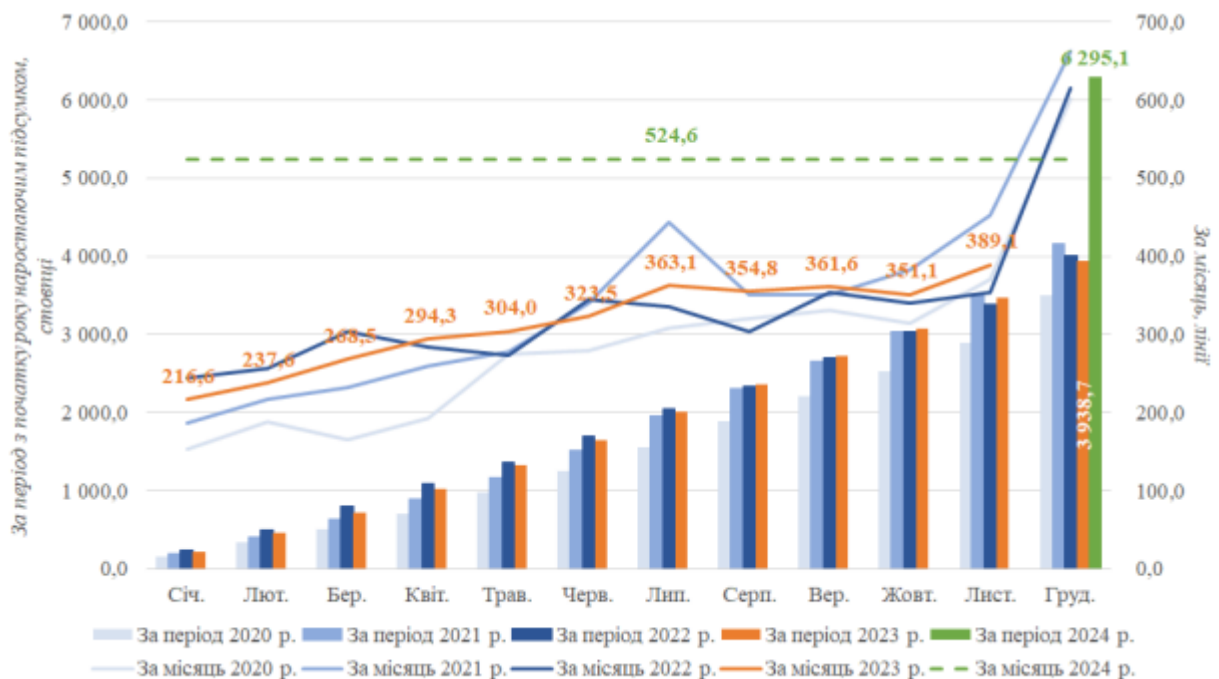
Джерело: [30]

Як бачимо із рис.2.4 динаміка надання митних пільг в 2022 році була доволі строкатою, із найбільшим падінням в березні 2022 року, коли особливо відчутні були наслідки вторгнення російських окупантів на митну територію України, а далі на пікових зростаючих тренди – травень-червень 2022 та грудень 2022 року, на

період яких припали основні обсяги експортно-імпорتنих операцій за наслідками прийнятих преференційних законів України. Пр чому травень-червень в основному пов'язаний із тимчасовим запровадженням безмитного ввезення транспортних засобів.

Аналіз фіскальної результативності митного адміністрування в Україні буде неповним без відповідного дослідження бюджетних ресурсів, які потрачені на фінансування митних органів.

Так впродовж останніх двох років бюджетне фінансування Держмитслужби наприкінці бюджетного року збільшилося. «У I півріччі 2023 р. бюджетне фінансування Держмитслужби за основною бюджетною програмою «Керівництво та управління у сфері митної політики» щомісячно зростало. Наступні чотири місяці – з липня по жовтень 2023 р. – воно залишалося відносно сталим. Обсяг фінансування у листопаді 2023 р. традиційно збільшився. Подальшого збільшення варто очікувати у даних за грудень 2023 р. [30].

Рис. 2.5. Динаміка бюджетного фінансування митних органів України в 2020-2024 рр.

Джерело: [30]

Характерною особливістю останніх років є фінансування митних органів в Україні без його суттєвого зростання. Так, за підсумками 11 місяців 2023 року

загальний обсяг фінансування Державної митної служби України склав - 3 464,2 млн грн. При цього такий показник лише трохи перевищував аналогічний індикатор за 11 місяців 2021 року та 11 місяців 2022 року, відповідно - 3 491,9 млн грн та 3 391,1 млн грн.

«Основний обсяг фінансування Держмитслужби за основною бюджетною програмою «Керівництво та управління у сфері митної політики» здійснюється через загальний фонд Державного бюджету. За підсумками 11 міс. 2023 р. за загальним фондом профінансовано 3 365,4 млн грн (або 97,1 %), за спеціальним фондом – 98,7 млн грн (або 2,9 %). В цілому за підсумками 2023 р. бюджетне фінансування Держмитслужби заплановано навіть меншим, ніж у двох попередніх роках. Як передбачено Законом України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» № 3460-ІХ від 09.11.2023 р., обсяг фінансування Держмитслужби за основною бюджетною програмою зросте до 6 295,1 млн грн, що на майже 60 % більше відповідного показника минулого року (3 938,7 млн грн). Основне зростання припаде на найбільшу статтю видатків – оплату праці» [30].

Загальне бюджетне фінансування митних органів в Україні здійснювалось в рамках наступних бюджетних програм:

- бюджетна програма «Керівництво та управління у сфері митної політики»;
- бюджетна програма КПКВК 3506610 «Реалізація проекту з розбудови прикордонної дорожньої інфраструктури та облаштування пунктів пропуску»;
- бюджетна програма КПКВК 3506100 «Реалізація заходів з облаштування пунктів пропуску залізничного сполучення».

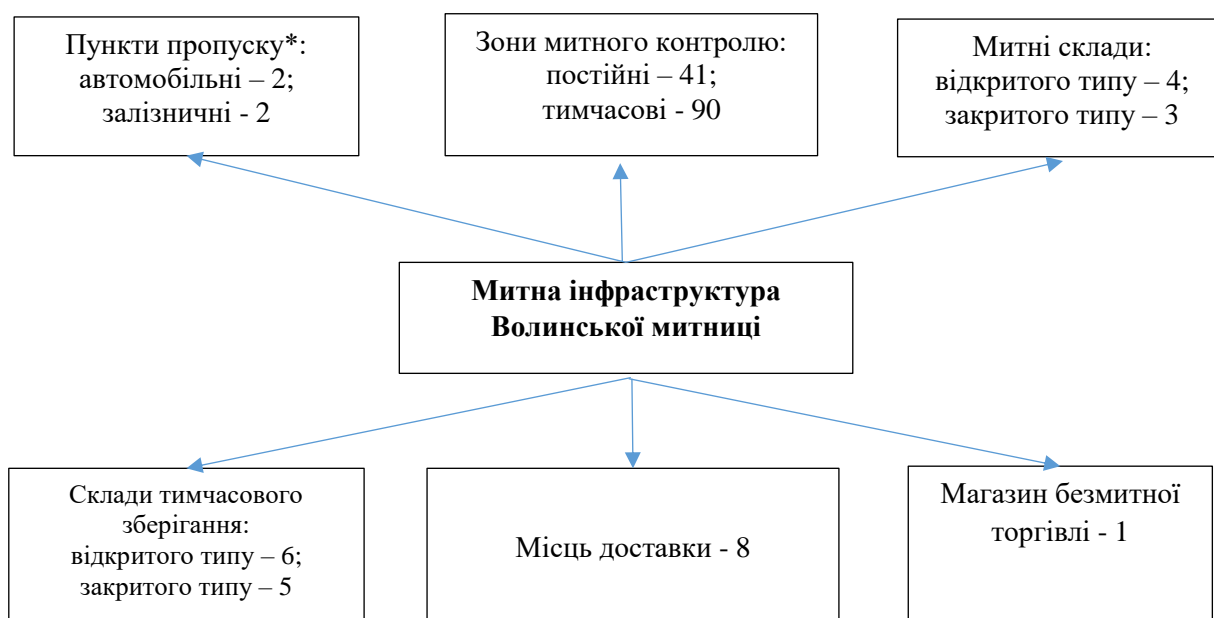
При чому перша і третя бюджетні програми фінансувались із загального фонду Держбюджету, а друга із спеціального фонду.

Таким чином, представлений аналіз фінансових аспектів митного адміністрування показав загальні зростаючі тренди щодо акумулювання митних платежів в бюджетах при доволі незначному та стабільному фінансуванні митних інституцій в державі.

2.2. Фінансова оцінка митного адміністрування на рівні територіальних митних підрозділів

Аналізуючи особливості діяльності територіальних митних органів в частині здійснення митного адміністрування, відзначимо, що на них ідентично впливала сукупність факторів, які були притаманними для Держмитслужби в цілому – війна, зменшення торговельних оборотів, розрив логістичних маршрутів і т.д.

Наголосимо, що для реалізації митного адміністрування станом на початок 2024 року митна інфраструктура Волинської митниці включала в себе наступні елементи, що представлені на рис.2.6.

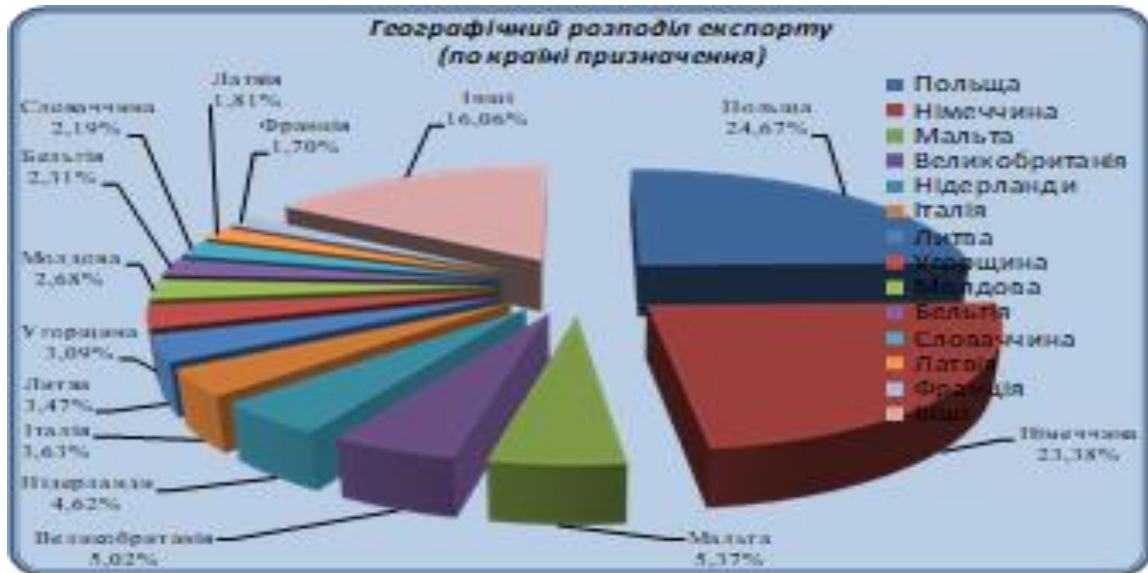
Рис. 2.6. Інфраструктура митного адміністрування в зоні діяльності Волинської митниці Держмитслужби в 2024 році

Джерело: [37-38]

Інші структурні підрозділи Волинської митниці в частині функціонування митних постів та терміналів подано в додатку В.

Відзначимо, що на фіскальну результативність митного адміністрування впливає ряд чинників, серед яких варто відзначити обсяги експорту і імпорту.

Так, в січні-грудні 2023 році найбільше товарів експортувалось в зоні діяльності Волинської митниці в: Польщу (24,7% від загальної суми експорту), Німеччину (23,4%), Мальту (5,4%), Великобританію (5,0%), Нідерланди (4,6%), Італію (3,6%), Литву (3,5%), Угорщину (3,1%), Молдову (2,7%), Бельгію (2,3%), Словаччину (2,2%), Латвію (1,8%), Францію (1,7%).

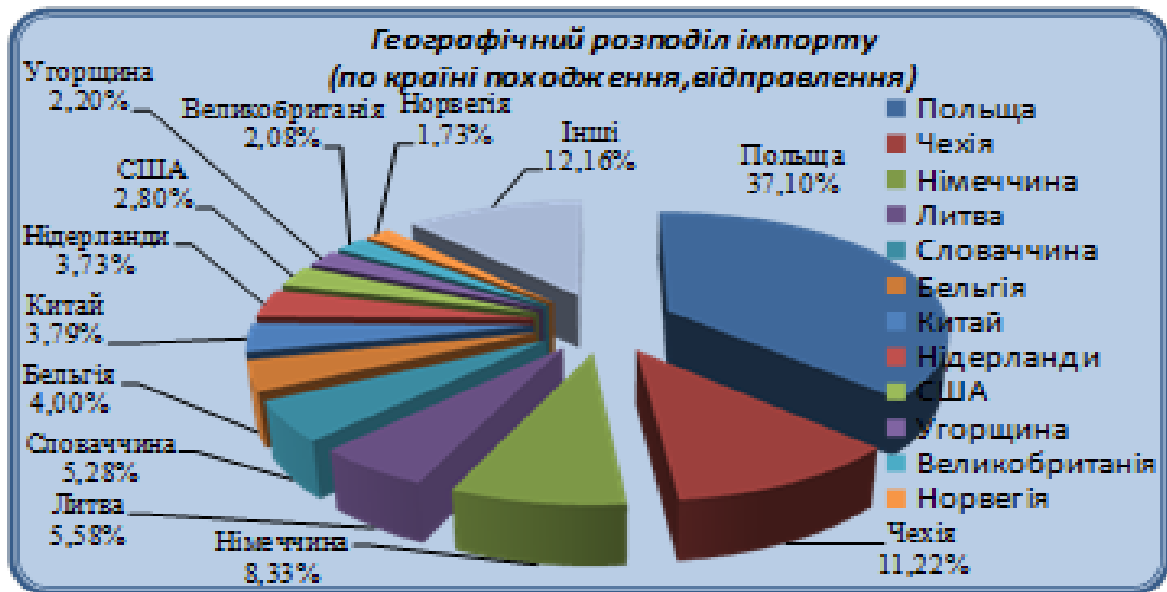
Рис. 2.7. Географічний розподіл експорту по країнах в зоні діяльності Волинської митниці Держмитслужби в 2023 році

Джерело: [37-38]

При цьому, основу товарної структури експортних операцій склали товари: проводи ізольовані, кукурудза, насіння ріпаку, лісоматеріали розпиляні, пшениця, піддони дерев'яні, листи для облицювання, інші меблі, відходи та брухт, деревні гранули, соєві боби, підшипники, інші плити, плівки з пластмаси, сири всіх видів, цукор білий, плити деревостружкові, трансформатори електричні, малина, меблі дерев'яні, макуха, спирт етиловий, вугілля деревне, деревні брикети, глина вогнетривка, казеїн, олії ріпакова та інші товари.

В січні-грудні 2023 року найбільше товарів імпортувалося з: Польщі (37,1% від загальної суми імпорту), Чехії (11,2%), Німеччини (8,3%), Литви (5,6%), Словаччини (5,3%), Бельгії (4,0%), Китай (3,8%), Нідерланди (3,7%), США (2,8%), Угорщини (2,2%), Великобританії (2,1%), Норвегії (1,7%).

В січні-грудні 2023 року найбільше надходжень до Державного бюджету України відбулося за рахунок ввезення наступних товарів: автомобілі легкові, смартфони, добрива мінеральні, моторні тз, тягачі, ноутбуки, комбайни зернозбиральні, одяг бв, причепи, бітум нафтовий, банани, свинячий жир, запчастини, масла моторні, м'ясо курей свійських, смоли карбамідні, риба морожена, навантажувачі, шини гумові нові, автобуси.

Рис. 2.8. Географічний розподіл імпорту по країнах в зоні діяльності Волинської митниці Держмитслужби в 2023 році

Джерело: [37-38]

Цікавим для даного дослідження є аналіз динаміки суб'єктів ЗЕД, які здійснювали діяльність та відповідано справляли митні платежі. «Загальна кількість акредитованих в митниці учасників ЗЕД станом на 01 січня 2023 становила 6445, з них зовнішньоекономічні операції з початку року здійснювали 1417 (22,0 %) учасника.

Кількість учасників ЗЕД, що знаходяться на обліку у інших митницях і здійснювали зовнішньоекономічні операції в зоні діяльності Волинської митниці протягом січня-грудня 2023 року 2866. В 2022 році таких учасників ЗЕД було 3300.

За 12 місяців 2023 року було оформлено 220 697 вантажних митних декларацій, що на -0,6 % менше (на -1 294 шт), ніж у 2022 році.

В тому числі:

- експортних – 60 424 шт. (кількість зменшилось на -2,4%);
- імпортних – 150 826 шт. (кількість збільшилася на 63,5%);
- імпорт громадян (ІМ40АА) – 9 053 шт. (кількість зменшилась на - 85,7%);
- транзитних – 242 + 152МДП + 0УМВ = 394 шт. (кількість зменшилася на -91,1%).

За 12 місяців 2023 року було оформлено 5503,327 тис. тон вантажів, що на - 22,2% менше, ніж в минулому році. Впродовж 12 місяців 2023 року митницею оформлено 501,780 тис. одиниць транспортних засобів, що на 22,0% (90 483 одиниць) більше, ніж було оформлено за 12 місяці 2022 року. За 12 місяців 2023 року через митний кордон України було пропущено 3586,37 тис. осіб, що на -2,9 % менше, ніж у 2022 року. Впродовж 12 місяців 2023 року митницею пропущено 1306,923 тис. одиниць транспортних засобів, що на -7,7% (108,327 тис. одиниць) менше, ніж було пропущено у 2022 році. Протягом звітного періоду через пункти пропуску було пропущено 18955,431 тис. тон вантажів, що на 2,2% (411,01 тис.тон) більше, ніж за 12 місяців 2022 року» [37].

Що стосується трендів в адмініструванні митних платежів в зоні діяльності Волинської митниці, то в січні-грудні 2023 р. перераховано до Державного бюджету України митних платежів в загальній сумі 30 785,9 млн.грн., в тому числі по загальному фонду – 27 155,0 млн.грн., спеціальному – 3 630,9 млн.грн.

Таблиця 2.1

Виконання індикативу по митних платежах Волинською митницею в 2023 р.

Перераховано податків до бюджету	Індикативний показник (млн. грн.)	Фактичний показник (млн. грн.)	Виконання показників	
			(+/-) млн. грн.	%
<i>Всього</i>	32 325,6	30 785,9	1539,7	95,2

Джерело: [37-38]

Таблиця 2.2

Виконання індикативу по митних платежах Волинською митницею розрізі календарних місяців 2023 року, млн.грн.

2023 рік				
	Доведений, індикативний показник	Фактично перераховано до бюджету	Відсоток виконання %	Відхилення, +/-
Січень	1 502,6	1 964,2	130,73	461,7
Лютий	2 556,9	2 574,3	100,68	17,4
Березень	3 100,3	2 877,0	92,80	-223,3
Квітень	2 822,9	2 499,7	88,6	-323,2
Травень	2 285,5	2 290,1	100,2	-4,6
Червень	2 211,5	2 483,2	112,3	271,7
Липень	2 598,6	2 649,4	102,0	50,8
Серпень	2 724,5	2 841,3	104,3	116,7
Вересень	3 104,5	2 929,1	94,4	-175,4
Жовтень	3 258,8	3 199,3	98,2	-59,5
Листопад	3 247,2	2018,7	62,2	-1228,6
Грудень	2 912,3	2 459,5	84,45	-425,8
РАЗОМ:	32 325,6	30 785,9	95,2	-1539,7

Джерело: [37-38]

Цікавим є аналіз митного адміністрування в частині виконання індикативів по митних платежах в розрізі митних постів Волинської митниці:

Таблиця 2.3

Виконання індикативу по митних платежах Волинською митницею в розрізі митних постів в 2023 р.

Назва підрозділу	Доведені індикативні показники тис.грн.	Фактичні тис.грн.	% виконання	Відхилення факт. до довед. тис.грн.+ /	Фактичні 10 місяців 2022р. тис.грн.	Відхилення + / -тис.грн.	Відхилення %
ВМО №1-4	160637,0	168379,1	104,8	7742,1	143641,70	24737,4	17,2
ВМО № 5	5841220,0	5610353,3	96,0	-230866,7	3928265,30	1682088,0	42,8
Всього по мп Ягодин"	6001857,0	5778732,4	96,3	-223124,6	4071907,0	1706825,4	41,9
м/п "Устилуг"	49243,5	46430,4	94,3	-2813,1	19641,00	26789,4	136,4
ВМО №2 (Ізов)	315,3	359,0	113,9	12,8	204,10	144,9	67,7
ВМО№3 (Нововолинськ)	898520,0	796809,8	88,7	65195,7	599364,60	197445,2	32,9
ВМО№1 (Вол.Волинський)	790533,0	830917,8	105,1	26175,4	534228,00	296689,8	55,5
Всього по м/п "Вол-Волинський"	1689368,3	1628086,6	96,4	-61281,7	1133806,7	494279,9	43,6
М/п "Ковель"	9501891,9	9143775,5	96,2	302093,4	5116036,20	4027739,3	78,7
м/п "Луцьк"	15083280,9	14166344	93,9	-916936,6	7360352,20	6805992,1	92,5
м/п «Доманово»					1655,80	-1655,8	-100
Інші		22526,1		22526,1	20777,9	1748,2	8,4
Всього	32325641,6	30785895	95,2	-1539746,3	17724176,8	13061718	73,7

Джерело: [37-38]

Аналіз досліджуваної митниці показав також, що найбільшими 20 платниками податків у січні-грудні 2023 року було сплачено до Державного бюджету України 10 132,1 млн. грн., що відповідно складає 33% від загальної суми митних платежів, які були перераховані Волинською митницею.

Таблиця 2.4

**Найбільші платники митних платежів в зоні діяльності
Волинської митниці в 2023 р.**

Отримувач	Сума платежів, млн.грн	% від загальної суми
ТОВ "ЕППЛ УКРАЇНА"	2 106,20	6,87
ТОВ "ДАЛІС АУТОМОТІВ ГРУП"	785,10	2,56
ТОВ "Ман Трак Енд Бас Юкрейн"	720,70	2,35
ТЗОВ "КАР ТРЕЙД ГРУП"	690,30	2,25
ДП "ЛПП Україна" АТ "ЛПП"	669,90	2,18
ТОВ "АЛЬБАКОР"	633,50	2,07
ТзОВ "Торгово-промислова компанія "Омега-Автопоставка"	485,80	1,58
ТзОВ "Кроноспан УА"	434,20	1,42
ТОВ "ВІРЛПУЛ КОМПАНІ УКРАЇНА"	412,70	1,35
ТОВ ПП "АСБІС-УКРАЇНА"	382,50	1,25

Джерело: [37-38]

Протягом січня-грудня 2023 року на Волинській митниці здійснювало митне оформлення імпорту товарів 177 суб'єктів ЗЕД, які були зареєстровані та обліковані на Волинській митниці та які здійснювали оформлення поза місцем обліку. За рахунок цих учасників було сплачено платежі на суму 1 097,17 млн.грн.

Таблиця 2.5

**Найбільші платники митних платежів, що обліковані на
Волинській митниці в 2023 р.**

	Назва	Митна вартість, тис.грн	Вага, т	Платежі, тис.грн
1	UA10043580979 ТЗОВ "ЗАХІД ЕКСІМ ТОРГ"	476 245,87	3 941,65	184 097,61
2	UA10042809251 ТОВ "ЗАХІД СТАЛЬ ПРОДУКТ"	592 627,05	10 933,58	119 235,29
3	UA10042706348 ПП "ВВК СОЛЮШЕН"	187 645,00	2 006,08	102 056,19
4	UA10039555868 ТОВ "ПЛАСТХІМ УКРАЇНА"	501 580,79	6 252,54	100 403,75
5	UA10001880724 ПрАТ "ВГП"	385 031,41	7 100,65	77 110,14
6	UA10042406122 ТОВ "РІТАРІС"	249 657,66	4 645,01	65 809,76
7	UA10020135363 ПП "МЛЕКС"	146 289,90	705,62	29 414,90

8	UA10035778288	ТОВ "У-КРЕЙН"	143 710,47	262,09	29 242,65
9	UA10020134889	ПрАТ "ВОЛИНЬХОЛДІНГ"	140 809,95	185,83	29 143,81
10	UA10045074203	ТОВ "ІМПЕКС УКРАЇНА ЛТД"	135 076,03	2 423,29	27 015,21
11	UA10037712590	ТОВ "ТБФ"	127 735,53	3 047,29	25 593,01
12	UA10037993343	ТОВ "ПОНІНКІВСЬКА КАРТОННО-ПАПЕРОВА ФАБРИКА"	261 995,70	21 810,94	25 356,27
13	UA10041736298	ТОВ "ТО "ПРОМЕТЕЙ АГРО"	105 068,92	6 205,00	21 013,78
14	UA10040955973	ТОВ "ДОК-АГРО"	83 087,68	1 755,96	19 961,87
15	UA10041080983	ТОВ "Техніка ПК"	92 304,00	505,97	19 759,39
16	UA10032887140	ТОВ "АВТОКОМ"	46 308,45	1 234,79	19 034,99
17	UA10040225045	ТОВ "АВТО-РЕГІОН ІНВЕСТ"	67 170,12	358,46	17 482,49
18	UA10044973598	ТОВ "ТЕРИТОРІЯ ТЕКСТИЛЮ "	51 105,39	353,18	15 127,19
19	UA10044117408	ТОВ "ТКАЛАР"	50 622,59	355,91	14 887,55
20	UA02741908310	Калінчик Андрій Іванович	40 649,09	215,02	13 652,58
ВСЬОГО		177 суб'єктів	4 481 014,52	89 072,69	1 097 169,63

Джерело: [37-38]

Таким чином, представлений аналіз митного адміністрування на прикладі Волинської митниці Держмитслужби показав, що незважаючи на складні перипетії та фактори, що пов'язані із повномасштабною війною, виконання індикативних показників в частині митних платежів в основному виконано, що дало можливість забезпечити наповнення доходної бази Державного бюджету України та забезпечення оборонноздатності країни та фінансування ЗСУ.

РОЗДІЛ 3

ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ПАРАДИГМІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПРАКТИКИ

Кожна держава-член ЄС має свою модель митного адміністрування, власний процес управління ризиками у сфері митної справи, що базується на конкретних характеристиках і залежить від кількох факторів. Зокрема, системи управління митними ризиками використовують загальні критерії фінансових ризиків та стандарти для вибору митного контролю.

Методичне керівництво з управління ризиками ВМО та ISO 31000 вказують на принципи та особливості, які повинні бути присутніми в системі управління митними ризиками. Ми виявили, що рамкова структура ЄС не містить таких ключових ознак ефективної системи управління ризиками:

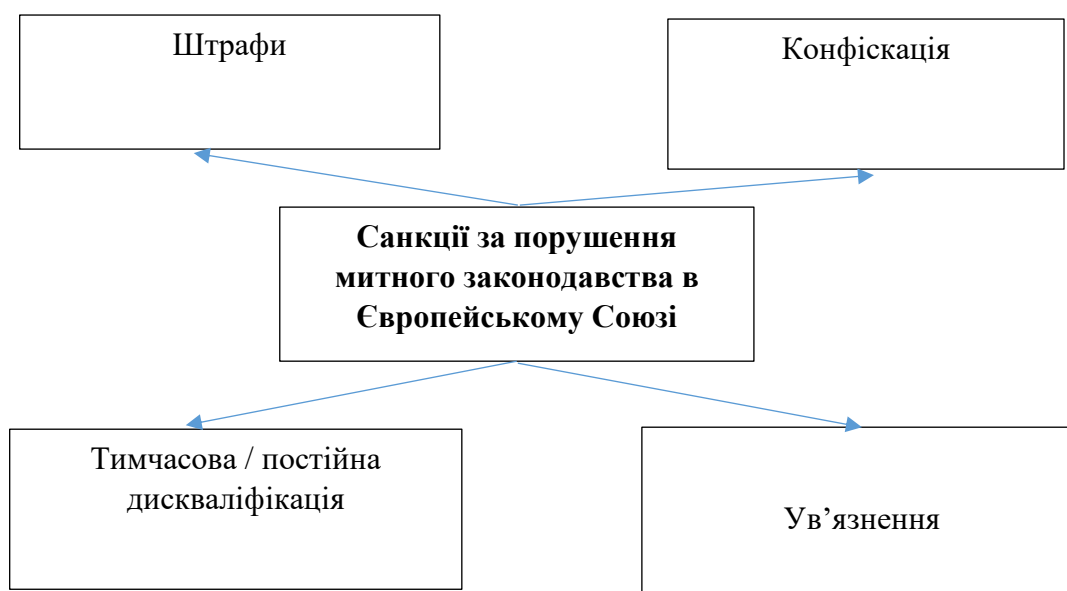
- о аналіз ризиків на рівні ЄС;
- о інтелектуальний аналіз даних (як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів);
- о гармонізований підхід до випадкового вибору декларацій для контролю;
- о платформи для обміну інформацією про всіх ризикових імпортерів;
- о належні методи боротьби з фінансовими ризиками, пов'язаними з імпортом з електронної комерції (велика кількість імпортних декларацій на низьку вартість).

Різні ризики можуть бути краще виявлені та вирішені на національному рівні або рівні ЄС, а ефективна система управління ризиками повинна вирішувати їх на рівні, який є найбільш прийнятним. Оскільки ЄС функціонує як Митний союз (де імпортери вільні у виборі місця імпорту), аналіз на рівні ЄС був би більш доцільним для виявлення та подолання ризиків у масштабах усього ЄС.

Як зазначає Всесвітня митна організація, центри оцінки митних ризиків/таргетування дозволяють митним органам динамічно виявляти операції, які найімовірніше будуть невідповідними, що дозволяє їм ефективніше реагувати на ситуації з найвищим ризиком.

За результатами управління миними ризиками митні органи виявляють митні правопорушення та притягають винних осіб до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Узагальнення європейської практики застосування санкцій за митні делікти представлено на рис.3.1.

Рис. 3.1. Санкції за митні правопорушення в ЄС

Джерело: складено автором

Ще один важливий аспект митного адміністрування в ЄС – це інтелектуальний аналіз даних – це процес виявлення цікавих і корисних закономірностей і взаємозв'язків у великих обсягах даних. Як ISO 3100021, так і ВМО підкреслюють важливість інтелектуального аналізу даних у процесі управління ризиками. Інтелектуальний аналіз даних ефективніший, коли доступно більше даних. Однак рамки не включають вимогу проводити загальноєвропейський аналіз на основі даних про весь імпорт з ЄС. Комісія не проводила систематичних таких аналізів для виявлення фінансових ризиків на митниці. Вона розпочала пілотний проект, відомий як «Спільний аналітичний потенціал» (JAC), для проведення аналізу даних на рівні ЄС.

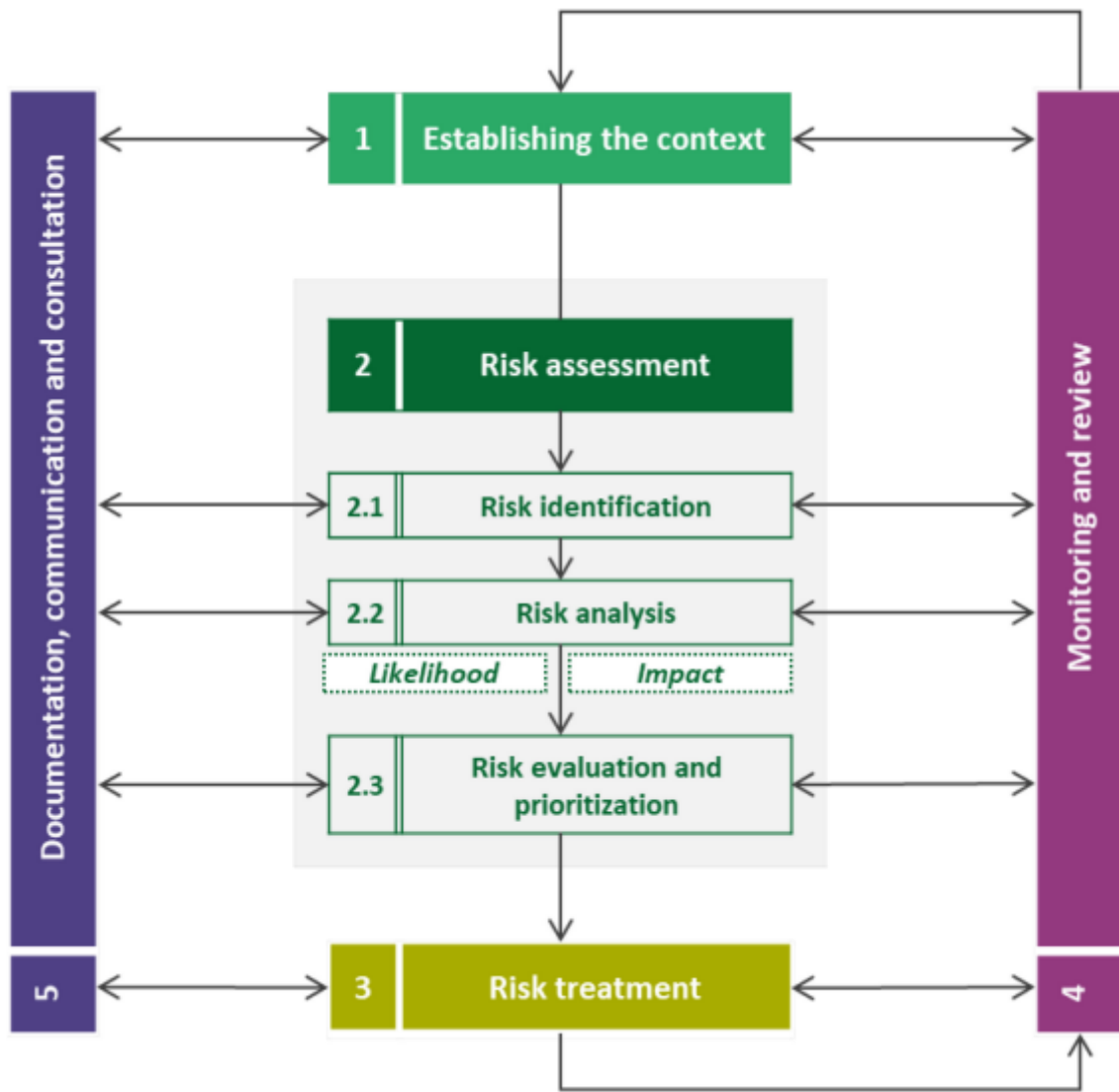
З декларацій, які не вибираються автоматично за допомогою профілів ризику, держави-члени ЄС випадковим чином вибирають певний відсоток для

контролю. Такий випадковий вибір є ключовим для забезпечення ефективної системи контролю, у тому числі шляхом виявлення нових, невиявлених сигналів. У рішенні FRC наголошується на важливості вибіркового перевірок, але воно не включає жодних правил для гармонізації частки імпорту, яку обирають держави-члени, або методу, який вони застосовують. Настанова не містить жодних додаткових інструкцій щодо того, як держави-члени повинні застосовувати випадковий вибір.

Існуюча платформа, Система управління митними ризиками (CRMS), недостатньо пристосована для того, щоб держави-члени систематично обмінювалися інформацією один з одним про ризикованих імпортерів. Таким чином, кожна держава-член ЄС має інформацію лише про тих імпортерів, яких вона сама оцінила як ризикованих. Оскільки імпортери можуть легко змінити місце, де вони здійснюють митне оформлення імпорту, імпортери, які вважаються ризикованими в одній державі-члені, можуть натомість здійснювати митні платежі на імпорт в інших державах-членах, де вони не здійснюються, тим самим уникаючи контролю.

Держави-члени щорічно надають Комісії інформацію про свої заходи контролю в рамках звітності Митного союзу про виконання зобов'язань (CUP). Звіти CUP можуть допомогти Комісії здійснювати моніторинг виконання державами-членами рішення FRC. Однак вони не дуже корисні, головним чином тому, що інформація про засоби контролю не розрізняє заходи контролю з фінансових міркувань від контролю з міркувань безпеки та захисту. Крім того, зібрані показники не дають можливості оцінити ефективність дій або профілі для конкретних зон ризику.

ВМО у своєму Збірнику з управління митними ризиками зазначає, що: «забезпечення контролю та перегляду діяльності з управління ризиками та повернення результатів на рівень політики допомагає гарантувати, що управління ризиками залишається ефективним у довгостроковій перспективі» [9].

Рис. 3.2. Моніторинг та огляд в процесі управління митними ризиками
Джерело: складено за даними Всесвітньої митної організації

Комісія повинна посилити уніфіковане застосування митного контролю шляхом вжиття заходів, перелічених нижче, які вимагають підтримки та, за необхідності, схвалення держав-членів, шляхом:

1) посилення правил для держав-членів ЄС, таких як: додавання інструкцій та деталей до рамок, у тому числі щодо процедур та критеріїв, які держави-члени повинні застосовувати при скороченні кількості контрольних заходів (включаючи перевищення контрольних виборів), про те, як застосувати фреймворк до елементів керування після релізу та як це зробити застосовувати випадковий вибір;

а також перенесення деяких правил, які наразі містяться в керівництві, до рішення FRC;

2) впровадження положень у рішенні FRC та правил у керівництві для забезпечення належного врахування ризиків, пов'язаних з імпортом електронної комерції;

3) поліпшення якості сигналів ризику, зокрема: вимога більшої ясності та деталізації в RIF, підготовлених державами-членами; забезпечення наявності детальних інструкцій щодо використання RIF ЄС та повідомлень про взаємодопомогу; а також з метою перевірки виконання державами-членами RIF, включаючи вимогу обов'язкового зворотного зв'язку від держав-членів;

4) оцінка ступеня, до якого профілі ризику держав-членів охоплюють різні типи декларацій (стандартні та спрощені), та забезпечення належного покриття існуючих прогалин;

5) розробка, впровадження та підтримання загальноєвропейських баз даних ризиків для використання державами-членами, таких як списки економічних операторів, що становлять інтерес;

б) встановлення обґрунтованих домовленостей щодо моніторингу та перегляду застосування державами-членами цієї рамкової програми.

Комісія повинна створити центральну функцію на рівні ЄС для кращого керівництва загальними зусиллями з митного контролю. Це має об'єднати експертизу Комісії та держав-членів для аналізу основних фінансових ризиків у митниці та визначення найкращих шляхів їх подолання. Комісія повинна проаналізувати, як це зробити ефективним та сталим способом. Потенційні сценарії можуть включати: покладання більшої відповідальності на існуючі митниці робочі групи; створення конкретної послуги в рамках ГД (або міжвідомчої служби від DG TAXUD, DG BUDG та OLAF); або створення спеціальної агенції ЄС. Роль центральної функції повинна включати: (а) визначення, наприклад, з точки зору суттєвості, ризиків, які повинні підлягати інтегрованому підходу (ризиків, що стосуються ЄС), і, у співпраці з державами-членами, забезпечення належного реагування на такі ризики; (б) розробка та впровадження ефективних можливостей

інтелектуального аналізу даних для проведення аналізу даних на рівні ЄС та виявлення ризиків, пов'язаних з ЄС; (с) вивчення шляхів розробки інструментів управління ризиками в інформаційних технологіях, сумісних із системами управління імпортом та ризиками держав-членів, щоб забезпечити пряме та автоматичне застосування рекомендацій щодо контролю ризиків, що стосуються ЄС. Протягом останніх років Європейська комісія працювала з державами-членами ЄС над удосконаленням митного адміністрування та системи управління митними ризиками з метою посилення контролю та забезпечення адміністрування митних платежів. Це призвело до важливих етапів, зокрема прийняття у 2018 році рішення щодо критеріїв фінансового ризику та у 2019 році супровідного керівництва. Крім того, Комісія працювала з державами-членами над удосконаленням керівництва з митного аудиту. Комісія також бере активну участь у різних експертних групах з державами-членами для визначення найкращих практик та усунення виявлених слабких місць. Наразі Єврокомісія готує свою нову Стратегію управління митними ризиками, в якій будуть запропоновані дії для досягнення цієї мети. Комісія розраховує на підтримку державами-членами цієї мети та вітатиме пропозиції, які Комісія ініціюватиме.

У рамках Митного союзу ЄС уніфіковане застосування митного контролю державами-членами необхідне для запобігання націленню шахрайських імпортерів на пункти в'їзду на кордон з нижчим рівнем контролю. Митний кодекс Союзу вимагає від Комісії вжити необхідних заходів для забезпечення однакового застосування державами-членами митного контролю.

Для досягнення цієї мети Єврокомісія нещодавно прийняла рішення про впровадження критеріїв та стандартів митних ризиків. Це супроводжується вказівками, схваленими державами-членами. Ці два документи разом складають структуру митних ризиків, яку використовують митниці.

Ми вважаємо, що впровадження нової системи митних ризиків є важливим кроком на шляху до уніфікованого застосування засобів митного контролю. Однак ця структура недостатньо добре розроблена для того, щоб гарантувати, що держави-члени ЄС обирають засоби митного контролю у гармонізований спосіб.

ВИСНОВКИ

За наслідками проведеного дослідження можемо зазначити на складності сфери митних правовідносин, що охоплюються поняттям «митне адміністрування». При цьому основні напрями вдосконалення митного адміністрування повинні бути зосереджені на вивченні й аналізі проблем діяльності митних органів у сучасних воєнних умовах, усіх механізмів існування та вдосконалення митного адміністрування.

Вважаємо, що цього можна досягти, якщо синхронізувати норми національного митного законодавства із європейськими трендами удосконалення митного адміністрування, що засновані на Митній реформі 2023 року.

Таким чином, можна виділити основні шляхи реформування системи митного адміністрування в Україні:

- 1) удосконалити організаційне, нормативно-правове, кадрове та інформаційне забезпечення діяльності митних інституцій;
- 2) посилити митний контроль за правильністю класифікації товарів та визначенням країни походження, імплементувавши зарубіжні практика;
- 3) спростити митне оформлення товарів та уніфікувати митні процедури і митні формальності;
- 4) запровадити новітні діджитал-продукти та повне електронне декларування в митній сфері;
- 5) розробити дієвий механізм імплементції норм законодавства Європейського Союзу у сфері митного адміністрування;
- 6) повноцінно інтегрувати інформаційні системи у міжнародну систему транзиту і систему аналізу та управління ризиками та ін.

Дослідження базових індикаторів митного адміністрування в зоні діяльності Волинської митниці та показників діяльності митниці (товарообіг та адміністрування митних платежів) дозволило сформулювати орієнтири посилення її інституційної спроможності та удосконалення самого процесу митного адміністрування, зокрема:

- повноцінне забезпечення ритмічності діяльності пунктів пропуску в зоні діяльності Волинської митниці;
- запровадження спільного митного контролю у пунктах пропуску, що дозволить збільшити їх пропускну спроможність, а також відкриття нових пунктів пропуску;
- впровадження та погодження з польською стороною системи раннього повідомлення про виникнення форс-мажорних обставин, надзвичайних ситуацій, політичного блокування кордону фермерами, перевізниками тощо;
- напрацювання чітких нормативно-правових заходів, в тому числі преференційного характеру для збільшення динаміки експортно-орієнтованих операцій та мінімізації зростаючих трендів імпорту у сфері ЗЕД;
- покращення технічного забезпечення митного контролю транспортних засобів в зоні діяльності Волинської митниці, що забезпечить істотне зменшення часу, необхідного на проведення огляду з метою встановлення відповідності товарів, які в них містяться, товарам, задекларованим до переміщення через митний кордон, а отже, збільшення пропускну спроможності у пунктах пропуску Волинської митниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петруня Ю. Є. Адміністрування митних платежів: стан і перспективи. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка*. 2012. № 1. С. 32–37.
2. Проценко Т. О. Правове забезпечення адміністрування податків та митних платежів : моногр. / Т. О. Проценко. Ірпінь: Нац. акад. ДПС України, 2006. 586 с.
3. Баранов С. О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 117–119.
4. Батанова Л. О. Поняття, сутність та особливості адміністрування митних платежів. *Lex Portus*. 2016. № 2. С. 114–123.
5. Запорожець О. Ф. Система адміністрування митних платежів в умовах інтеграційних процесів: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / О. Ф. Запорожець. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2013. 22 с.
6. Герчаківський С.Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
7. Герчаківський С.Д. Митне адміністрування. Навчально-метод. посібник. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 352 с.
8. Герчаківський С.Д., Сідляр В.В. Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 280 с.
9. Customs controls: insufficient harmonisation hampers EU financial interests. URL: https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr21_04/sr_customs_controls_en.pdf
10. Бандурка О. М. Податкове право. Навч. посіб. / О. М. Бандурка, В. Д. Понікаров, С. М. Попова К.: Центр учбової літератури, 2012. С. 33.
11. Економічна енциклопедія: в 3-х томах. Т. 1. / ред. колектив С. В. Мочерний та ін. К.: Академія, 2000. С. 15.

12. Івашова Л.М. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Митна енциклопедія : в 3 томах. Т. 1 / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. 592 с.
13. Пісьмаченко Л.М. Історія розвитку державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні. *Економіка та держава*. 2007. № 10. С. 80-82.
14. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін.. К.: КНЕУ, 2004. 440 с.
15. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
16. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
17. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 960-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.
18. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд.», 2008. 366 с.; 7. Міщенко Д.А., Міщенко Л.О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nauka/2_2021/8.pdf
19. Івашова Л.М. Елементи методології державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні: методи та інструменти. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2016. № 2. С. 25-34.
20. Пісьмаченко Л.М. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Т.4 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, С. 162-163.
21. Положення про Державну митну службу України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. Ст. 900

22. Про Державну митну службу України: Указ Президента України від 29.11.1996 р. № 1145/96. (втратив чинність). *Урядовий кур'єр*. 1996 р. № 228
23. Деркач Л. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра. 2 вид., доп. Київ : 2000. 542 с.
24. Історія митної діяльності: Україна в міжнародних митно-торговельних мережах. Навчальний посібник / за ред. Л.В. Деркача, В.В. Ченцова. Автор. Кол.: Колесников К.М., Морозов О.В., Дячок О.О., Ченцов В.В., Шуляк С.В. Дніпро : 2019, 282 с.
25. Про Міністерство доходів і зборів України: Указ Президента України від 18.03.2013 р. № 141/2013. (втратив чинність). *Офіційний вісник України*. 2013. № 22. Ст. 739.
26. Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів: постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 67. (втратив чинність). *Офіційний вісник України*. 2014. № 22. Ст. 685.
27. Про утворення Державної фіскальної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 160. (втратив чинність). *Офіційний вісник України*. 2014. № 46. Ст. 1213
28. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1200. *Офіційний вісник України*. 2019. № 49. Ст. 1200
29. Деякі питання реалізації концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 р. № 542-р. *Урядовий кур'єр*. 2019 р. № 140
30. Митний дайджест (2023 рік). URL: <https://ces.org.ua/customs-digest-2023/>
31. Запорожець О. (2012). Система адміністрування митних платежів в Україні. *Вісник КНТЕУ*, (2), 104–111.
32. Петруня Ю. Є. (2012) Адміністрування митних платежів: стан і перспективи. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка*, (1), 32–37.

33. Баранов С. О. (2015). Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. (3), 117–119.
34. Батанова Л. (2016). О. Поняття, сутність та особливості адміністрування митних платежів. *Lex Portus*. (2), 114–123.
35. Годованець О. (2008) Проблемні аспекти адміністрування митних платежів і напрямки їх усунення. *Світ фінансів*, (17), 147–153.
36. Прокіпчук Л. І. (2016). Система адміністрування митних платежів: теоретичні основи та інституційні засади розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (121)116–120.
37. Звіт про результати діяльності Волинської митниці в 2023 році. Електронний ресурс.
38. Огляд діяльності Волинської, Тернопільської та Львівської митниць Держмитслужби України. URL: <https://partnerstvo.org.ua/160-ohliad-diialnosti-volynskoi-ternopilskoi-ta-lvivskoi-mytnyts-derzhmytsluzhby-ukrain>
39. Дубовик О.Ю., Мартинюк І.В. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 1–2 (278–279). С. 30–36.
40. Найденко О.Є., Тихомирова Д.В. Роль митних платежів у митній політиці України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2021. Вип. 60. С. 180–185.
41. Сідляр В.В., Валігура В.А. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9173>
42. Крилач О. Митні платежі у забезпеченні фіскальних надходжень держави. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 6 (269). С. 68–83.
43. A Guide to Customs Import Procedures. Irish Tax and Customs. December 2022. URL: <https://www.revenue.ie/en/customs/documents/import-procedures-guide.pdf>

- 44.Крупка М.І., Грін О.В., Замасло О.Т. та ін. Митна справа: підручник / за ред. проф. Крупки М.І. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2017. 572 с.
- 45.Gilles Montagnat-Rentier. Revenue Administration: Short-Term Measures to Increase Customs Revenue in Low-Income and Fragile Countries. Technical Notes and Manuals No. 2019/001. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/TNM/Issues/2019/04/04/Revenue-Administration-Short-Term-Measures-to-Increase-Customs-Revenue-in-Low-Income-and-46715>
46. The Contribution of Customs to Economic Competitiveness. URL: <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/the-contribution-of-customs-to-economic-competitiveness.pdf?la=en>
- 47.Сочка К.А. Митні платежі як джерело доходів державного бюджету України. *Економічний розвиток держави та регіонів в контексті сучасних інтеграційних процесів: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 19–20 травня 2023 р. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 108–111.

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів і обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

Степанчук Андрій Сергійович

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Митна справа»

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Частина 2

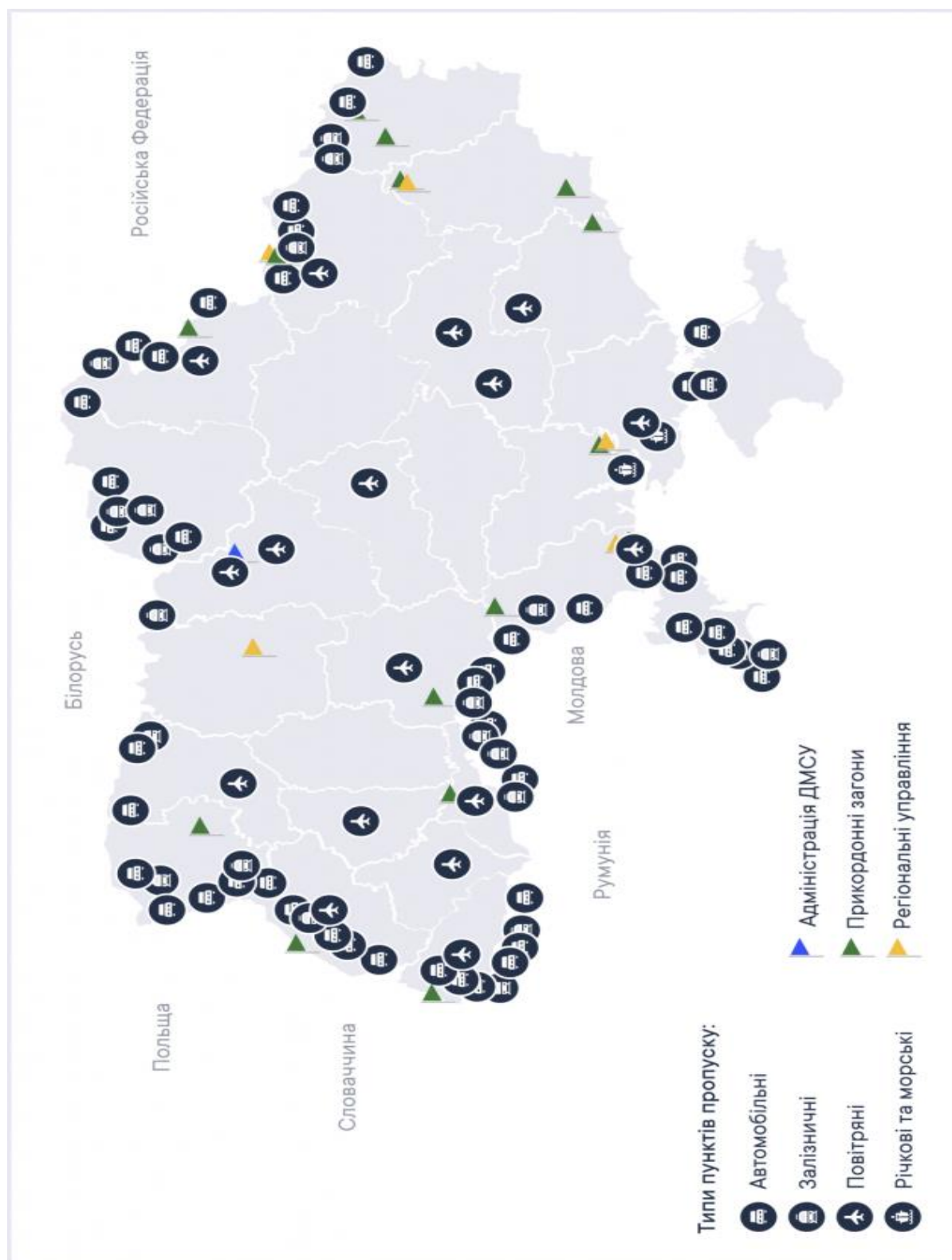
ДОДАТКИ

Тернопіль – 2024

Структура Центрального апарату Міністерства доходів і зборів України

Мережа пунктів пропуску на кордонах України

Таблиця 1. Митні пости Волинської митниці Держмитслужби в 2024 році

Індексація митного підрозділу	Назва митного поста та відділів митного оформлення	Характеристика за видом видом сполучення та типом пункту пропуску
7.3-28-01	Митний пост „Володимир-Волинський”	залізничний (Ізов) / міжнародний внутрішній
7.3-28-01-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-01-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-01-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-04	Митний пост „Ковель”	внутрішній
7.3-28-04-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-04-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-05	Митний пост «Луцьк»	внутрішній
7.3-28-05-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-05-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-05-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-07	Митний пост „Устилуг”	автомобільний / міжнародний
7.3-28-07-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-07-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-07-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-07-04	Відділ митного оформлення № 4	
7.3-28-08	Митний пост „Ягодин”	Автомобільний, залізничний / міжнародний, внутрішній
7.3-28-08-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-08-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-08-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-08-04	Відділ митного оформлення № 4	
7.3-28-08-05	Відділ митного оформлення № 5	
7.3-28-08-06	Відділ митного оформлення № 6	

Джерело: розроблено автором самостійно